

dote loquebatur, nisi inepte argumentatus fuisset, Christum pro peccatis quoque obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Præterea, penam aliquam manere remissa iam culpa, non solum ecclesia definiente, sed scriptura etiam tradente credimus. Cum ergo corpus Christi & sanguinem Dei dono tantam res nostras habeamus, utique poterimus offerre Deo ad redemptionem animarum nostrarum, quemadmodum & penas proprias, & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc vero esse apostolicam traditionem, & Epiphanius lib. 3. contra hæreses, & Chrysostr. ad populum Antioch. aperte docent, & facile per regulas supra a me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tam longam disputationem ad huius nos loci usum in præsentia convertere. Quamquam una ecclesia satis est ad huius rei certam fidem in animis inferendam. Illa quidem cum alias frequentissime tum in canone maxime profiteretur, plebem sanctam fidelium hanc hostiam Deo pro redemptione animarum suarum offerre.

Romanos vero pontifices superyacaneum erit recensere. Itaque duos solum antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandrum in epistola ad omnes orthodoxos iniquentem, crimina atque peccata his sacrificiis deleri. Cui assentitur Iulius de consecr. dist. 2. cap. *Cum omne crimen*. Quibus divum etiam Gregorium addo de consecr. dist. 2. cap. *Quid sit*.

Nam in conciliis habemus Cambilonense de consecr. dist. 1. cap. *Visum est*. Florentinum quoque habemus, ac Tridentinum: adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iam sancti veteres eam rem constantissime tradunt. Chrysostr. homil. 17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 8. eiusdem epistolæ palam dicunt, in mysteriis & sacrificio esse remissionem peccatorum. Eusebius Emisenus hanc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnem fordis expiationem. Idem altruxit & Athanasius lib. quest. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hæresim Barii in hæc verba, *Orat vivus aut dispensationem facit, id est, missam: quid profuerit mortuo?* Cui respondet Epiphanius, quod omnino profunt pecces eiusmodi defunctis, etiam si totam culpam non abscondunt. Quem locum incredibile dictu est, quam prave Bucerus torquere nititur. Sed bene habet, quod habemus alios, quos hæ.

hæretici, rumpantur licet, torquere non possunt. Chrysostr. homil. 69. ad populum Antiochenum, *Non temere, inquit, ab apostolis hæc sancta fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim, inde multum eis posse contingere lucrum. Cum enim totus confiterit populus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo non exorabimur pro his deprecantes?* Vide etiam eundem lib. 6. de dign. sacerdot. Gregorius lib. 4. dialog. cap. 55. *Si culpa, ait, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse decebat, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuvare.* Theophilactus in cap. Lucæ 12. in illud. *Eum timete, &c. Non semper, ait, qui moriuntur peccatores mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ sunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam illis, qui in gravibus peccatis mortui sunt.* Vide etiam Ambrosium epistola 8. lib. 2. ad Fausti. Et Cyprianum lib. 1. epist. 9. nam in sermone de cena Domini aperte dicit, hoc sacrificium esse iniquitatum expiationem. Vide etiam Paschasium de consecr. dist. 2. cap. *Iteratur*. Et August. de cur. pro mort. geren. cap. 1. & lib. con. 9. cap. 11. & 28. & de hæ. cap. 53. & in enchir. cap. 110. Possemus his Theologorum sequentium manum adiungere, in hæreticorum cede iam sæpe victricem. Sed victoribus occurrent acto iam de inimicis ecclesiæ triumpho. Itaque ad prælium sero venient quidem, sed ad palmam opportune. Quamquam hoc loco necesse fuit eos advocare, non ut nostra confirmarent argumentis ac rationibus, sed ut scholæ more presse, atque argute contraria refutarent. In refutandis quippe hæreticorum argumentis tantum scholæ Theologia valet, ut facile possit ea, quæ istis videntur esse gravia, ostendere vel levisima.

Primum sane argumentum, quod Calvinus tantopere iactat, facillime diluitur. Quis est enim, cui non perpicua sint illa, quæ verbis iste multis exornat, & amplificat? Vnicum sacerdotem nostrum prestitisse id, quod omnes illi veteres minime præstitierunt, nempe remissionem peccatorum in sanguine proprio. Rursum immortalem esse & perpetuum, qui semper coram Deo pro nobis assistat, nec suorum modo vulnerum cicatrices, sed etiam sanguinem, quem effudit in cruce,

Tom. II.

Nn

om-

Respon.
ad 1. Arg.

omnis ecclesie & oblationes & orationes, sed demum, ecclesiamque suam patri in sublimi altari representet. Item una sola oblatione consecisse, quod ne plurimis quidem veteres illi sacrificiis valuerunt. Hæc videlicet contraria sunt, & vel minus Theologis pervulgata. Illud nos addimus, quod Calvinus ignorat, discrimen esse inter sacerdotes veteres, & nostros, quod in illis nemo fuit, cuius cæteri vicarii essent, neque enim posteriores prioris alicuius gerebant vices, sed quisque suam afferebat hostiam, & suo, non alterius sacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant sacerdotes. Non enim in uno veluti capite conveniebant, cuius loco administrarent. At nostri cum in nomine Christi, & in persona eius accedant ad altare, quodammodo omnium unum est sacerdotium, sicut episcopi ac vicarii unum iudicium est. Aliunde etiam veteres illi plures erant sacerdotes, quia plures hostias, eisdemque differentes exhibebant; at sacerdos a sacro faciendo dictus, ubi eandem hostiam offert, idemque omnino sacrum conficit, aliquo modo idem est, licet plures esse videantur. Ac revera sacerdos, qui Deum sanguine placaret & reconciliaret mundo, unus est Christus. Nos quippe hoc sensu non dicimur sacerdotes, sed quia dispensatores sumus mysteriorum eius, applicantes populo sanguinem, quem ille effudit in cruce, & simul cum illo offerentes. Inde enim nostra oblatio vim habet, non ex nobis. Non igitur nos plures sacerdotes sumus ad eum modum, quo veteres plures fuisse tradit apostolus. Quod vero Calvinus ait, nostros sacerdotes esse infirmos ac peccatores, ut olim in lege, magno discrimine agnoscimus. Etenim illi cum adferrent hostias, quæ ex se placere Deo non poterant. Ne placita sunt inquit (86), quæ tibi secundum legem offeruntur: cum sanguinem inquam, hircorum & taurorum offerrent, si peccatores erant, per sacrificia sua nihil consequerentur. Respexit quippe Deus ad Abel & ad munera eius, neque offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt, ut recte Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, quod nec hostiam habebat, quæ ex se Deo esset.

(86) Ad Hebræos 9.

esset accepta, nec sacerdotes impollutos, qui Deo gratiosam quoque hostiam efficerent. Sacerdotes vero nostri, tametsi infirmi sunt, nihil tamen ecclesie sacrificio incommo-
dant, ut pote quod vim suam non ab illis habet, sed a Christo summo sacerdote, in quo patri bene complacuit, qui semel est & sacerdos & sacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit (87). Hostia igitur evangelicæ excellens præstantia est, quod & ipsa per se Deo est quam gratissima, & unum habet perpetuo sacerdotem sanctum atque impollutum, cuius oblatio vim tribuit sacrificio, omnibusque fidelibus memoria sæculorum omnium prodest. Quocirca sicut in Christi sacramento impius administer nihil ecclesie nocet: ita ne in Christi quidem sacrificio sacerdos improbus divinæ utilitatis fructu ecclesiam privat, quamvis ipse sibi non emolumentum comparet, sed exitium. Verum de primo argumento hæcenus.

Huius autem confirmatio argumenti non est nunc oratio ne longa infirmenda, ne novam hic controversiam de novi sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breviter dicimus, eos sacerdotes a Deo esse vocatos, qui ab apostolis & eorum successoribus rite & ordine vocati sunt. Nec vero sacerdotii nostri ratio popularis est, multorumve suffragiis declarandas non de terra confecta, sed de cælo ducta & delapsa est, *Resuscitata*, inquit (88), *gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Et alio loco (89), *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum presbyteri*. Et in epistola ad Titum (90), *Reliqui te Creta, ut constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Paulus denique & Barnabas constituerunt (91) per singulas ecclesias presbyteros in oratione & ieiuniis, ut mos est, & nunc ecclesia fieri solet. Quemadmodum igitur qui apostolos audiebat, is Christum audiebat: ita etiam quos apostoli vocabant, hos vocabat Christus, & quos a sacerdotio repellabant, eos Christus ipse repellabat. Nam quod hæc nunc ab illis defensionis ratio viaque tentatur, in his scripturæ

No 2

lo-

(87) De summi. Trinit. cap. firmiter. (88) 2. ad Timoth. 1.

(89) 1. ad Timoth. 4. (90) Tit. 1. (91) Act. 14.

locis de senioribus agi, qui Rempublicam gererent, non de sacerdotibus, qui rem divinam facerent: fati ostendunt, quam parum in sacerdotii dignitate & auctoritate ponant, qui illud existimant aut a senectutis veneranda canitie, aut ab ecclesie administratione seunctum. Aristoteles (92) porro non credit alios fore ad sacerdotium idoneos, nisi vel qui reges essent aut principes civitatis, vel certe quos post Rempublicam diu suo consilio gubernatam, aut res in bello præclare gestas defessos iam, atque defatigatos omni cura humana, & labore vacuos esse oporteret, ut non nisi in ætate & auctoritate senatoria sacerdotium resideret. Quam naturæ institutionem apostoli fecuti, cum sentirent sacerdotibus ecclesie gubernationem fuisse a Christo commissam, eos existimarunt esse in sacerdotum ordinem cooptandos, qui vere presbyteri essent, hoc est, seniores. Ita factum est, ut Presbyteri nomen in eum, qui sacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati sumus, ut non longe prospicere oporteat futuros sacerdotii casus, cum eos in præsentia videamus. Deflexit enim iam de spatio curriculoque, multumque deflexit consuetudo maiorum & eos nobis episcopi initiatos sacerdotio tradunt, qui non modo presbyteri non sunt, sed sunt etiam valde iuvenes. Ita sacerdotii auctoritas fecleratissimis ecclesie hostibus ludibrio est. Verum de episcoporum abusu minime contendimus: in eo certamus, sacerdotis creandi rationem nos ab apostolis, apostolos a Christo accepisse. Quod ne dubitare possimus, certissimo est argumento quod Christus in cena dixit, *Hoc facite in meam commemorationem*. Si enim hoc, quod præcepit facere, sacrum erat, imo si, ut ante probatum est, sacrificium erat: apostolos sane tunc sacerdotes instituit: nisi iussit facere, nec dedit tamen potestatem faciendi. Conficere autem Christi corpus & sanguinem, ut sacra nostra Deo faciamus, quoniam supra naturam est, sine divina facultate fieri non potest. Quia vero sacrificium hoc Dominus facere iussit donec veniat, necesse est, ut copiam, quam Christus fecit apostolis sacrificii iugis & perpetui faciendi, illi in posteros sempiternis sæculorum ætatibus transfuderint.

(92) Pol. 7. cap. 9.

rint. Sic enim, ut Occumenius ait, sacerdotium Christi æternum est secundum ordinem Melchisedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ plusculum etiam, quam concedebat ratio, largiti sumus.

In secundo vero argumento multa simul obiiciuntur aduersum ea, quæ ex ecclesie sententia diximus: sed nos exprime-
 Respon-
 ad 2. Arg.
 mus omnia perspicue, ut res dicta proprie manu tentari possit. Primum autem illud sacerdotibus nostris opponitur, quod offerunt alienum sanguinem. Id quod sine dubio falsum est: quippe cum Christi sanguis, dono Dei licet, noster sit tamen, noster, inquam, veluti universalis causa nostra est. Sol autem tuus ad generandum est; at non ita tuus, ut sine peculiari tua generet actione.

Illud Deinde Calvinus obiicit, Christi sanguinem semel iuxta apostolum oblatum esse. Quam rem non absurde intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante oculos omnium posita fuit. Sic enim se idem apostolus exposuit, quem obiicit: *Semel in consummationem sæculorum per hostiam suam apparuit*. De illa ergo victima sermo sit, quæ in monte Calvarie palam in ore atque oculis Iudeæ provinciæ mactata est. Ex quo intelligitur, contra oblationem altaris, ubi sanguis Christi in mysterio fusus, non corporis, sed mentis oculis cernitur, ne verbum quidem ullum apostolum dicere. Æque videlicet Pauli verba torquere adversarii possunt in eam oblationem, quam Christus in cælis inuentam facit, semper patri pro nostris peccatis apprens. Sed ne me in hanc quasi fugam conferam, maxime animadvertendum censeo, oblationem non simpliciter & uno modo esse. Vna enim est universalis: altera est particularis, quæ generalem illam quasi ad efficiendum applicat. Et quoniam Lutherani omnes oblationes ad unum exemplum & regulam quarunt, nos huius divisionis exemplum ex similitudine rerum naturalium capiemus, ut horum ignorantia illustrior appareat. Illuminatio dupliciter a Philosophis accipitur: & ea, quæ universalis est: & ea, quæ est particularis. Videlicet, simul atque Deus produxit solem, potest dici semel mundum illuminasse, nempe, tanquam in causa universalis. Sed sunt tamen plures quotidie illuminationes propriæ, quæ non solum cum generali illa non pugnant, sed ita subserviunt,

viunt, ut sine illis universalis illa aut propemodum otiosa sit, aut certe penitus otiosa. Sic & illud interpretatur, *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: scilicet, illustratione quadam generali, quæ in hoc quidem genere una & eadem sufficiens & idonea est, atque adeo sempiterna: sed si illustrationes peculiare defint, quibus singulorum hominum mentes privatim illuminentur, universalis illa sufficientiam habet, efficientiam non habet. Nec enim generales causæ quicquam efficiunt, nisi privatis & propriis causarum secundarum actionibus vis illa efficiendi communis ad singulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Christi una generalis fuit redemptionis ac sanctificationis humanæ non solum idonea causa, sed suis etiam omnibus numeris absoluta, cui, in genere suo dico, nihil addi, nihil detrahi possit. At sunt plures oblationes particulares, quibus universalis illa efficientia ad effecta quadam singularia contrahitur. Nemo igitur nos legales sacerdotes existimet, quod singulis altarium sacrificiis sepe ac privatim offerimus, sed potius ita secum reputet: sacerdotes sunt isti secundi sub uno primo pontifice Christo, administrati & dispensatores mysteriorum eius. Ac de prima quidem huius argumentationis parte, itemque de secunda disputatum est: reliqua est tertia eademque postrema in qua Calvinus ac Bucerus se insolentius iactant, quasi argumentum invenerint, quod refellere nequeamus. Quæ una in re, fateor, superiores sunt. Illi namque quomodo opinionem commentitiam confirmarent, invenerunt: ego tam leve argumentum qua ratione infirmum ac diluam, reperire non possum. Sed age, horum insolentiam reprimamus, iamque doceamus serio, quam ridicule exultent homines non solum doctrinæ Apostolicæ ignari, sed omnis omnino Philosophiæ. Primum autem, quamvis denuo velimus sacrificii complicatam notionem evolvere, non facile tamen reperiemus, an ea cædem occisionemque contineat, cum animal sacrificandum est. Contra enim dicit forasse quis, Prophetas Baal quoddam etiam sacrificii genus præbuisse (93), qui lanceolis & cultris se incidere, donec perfunderent sanguine. At demus illud, & con-

(93) 3. Reg. 18.

cedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoque attingere credimus, confici, dico, ipsum & occidi oportere, si vere sacrificatur. At corpus vivum & spirans nos offerimus: idem enim in eucharistia est atque in celo. Sed et si Christi corpus in eucharistia vivum est, ac sanguis in corpore, non tamen a nobis aut corpus offertur quia vivum est, aut sanguis quia est in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effusus in cruce. Quod si Christus in cruce se offerens non se e conspectu nostro abstulisset, sed perpetuo penderet in cruce ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore positus, nihil necesse erat, ut exemplum facti relinqueret, & in simulacrum ex animali exemplo veritas transferretur. Sicut enim ii, qui tunc fuerunt iuxta crucem, eandem cum Christo hostiam patri obtulerunt, si modo vere erant pii & rem, quæ gerebatur, intelligebant: sic si eandem externa crucis hostia in conspectu nostro aterna permaneret, nullo exemplari & imagine hostiæ illius indigeremus. Quia vero licet oblatio illa & mactatio externa transierit, sic tamen coram Deo constat acceptabilis, & perpetua virtute consistit, ut non minus hodie in conspectu patris illa sit efficax, quam eo die, quo de faucio latere sanguis exivit; ideo vere nunc offerimus eandem crucis hostiam cum Christo, perinde atque illi, qui erant iuxta crucem: quamvis illi nullo posito sub oculis simulacro, quia nullo tunc opus erat, cum res ipsa viva in præsentia esset, atque ante oculos proposita: nobis autem per imaginem Christus hostiam illam excitavit, & quasi in quodam exemplari statuit ante oculos. Sed imago hæc & exemplar nihil revera obstat, cur non eundem illum sanguinem modo offeramus, quem Christus fudit in cruce, non aliter ac si nunc coram essunderetur. Quæ est sententia Chrysostomi (94) salto tamen Ambrosio attributa de consecr. dist. 2. cap. In Christo. Adde, quod quale fuerit sacrificium, talis est requirenda mors: ut si illud cruentum est, hæc sit etiam cruenta: sin illud incruentum erit, mors quoque erit mystica &

(94) Vide etiam Eusebium Emisennum de consecr. dist. 2. quia corpus.

& incrementa, id est, effectus mortis, eum nunc praesens adfectu. Satis est enim ut vere & proprie sit sacrificium, quod mors ita nunc ad peccati remissionem applicetur, ac si nunc Christus ipse moreretur. Id quod scriptorum veterum testimoniis confirmatur. Gregorius, *In se ipso*, inquit (95), *immortaliter vivens iterum in hoc mysterio moritur*. Et Augustinus, *Semel immolatus est in semetipso Christus: & tamen quotidie immolatur in sacramento*. Paschalius (96), *Quotidie Christus mystice pro nobis immolatur, & passio Christi in mysterio tractatur*, &c. Et Cyrillus in concilio Ephesino, Athanasius ad Antiochum, Theophilactus in decimum caput epistolae ad Hebraeos, Damascenus in quarto libro, Gregorius demum Nazianzenus, ut caeteros praetermittam, hanc incrementam exanguemque immolationem vocant: unicam illam quidem, qualis non fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, ut illis, qui praesentes erant quando se in cruce offerebat. Sed quia sine effusione cruoris, quae in praesentia cernatur oculis, applicatione vero cruoris iam effusi sit oblatio, recte a patribus incrementum sacrificium nuncupatur. Atque ad ea quae sunt a Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

Respon.
ad 3.

In tertio quoque argumento refutando posthac nihil est necesse laborare. Docuimus enim, Christi oblationem in cruce non aliter se habere ad redimenda peccata, quam aut lucem ad illustrandum, aut medicinam ad curandum. Lucem dico, quae omne lumen ederet: medicinam, quae omnes sanaret morbos. Ecquis autem dubitet, causas perfectas & principales sine adiuvantibus & proximis nihil efficere? Medicamentum quippe quamlibet praesens & salutare sit, nisi aegro corpori adiungitur, neque opem indigenti fert, nec salutem. Quod si agnus, qui tollit peccatum mundi, sine adiutrice & focia causa ipse per se expiavit nostra delicta; baptisma tollatur, poenitentia absit, sacerdotia sileant, ministeria facessant, atque adeo omne salutis nostrae cra-

(95) De consecr. dist. 2. quid sit. De consecr. dist. 2. semel.
(96) De consecr. dist. 2. iteratur.

eramentum removetur & instrumentum. Praeceptum illud vanum sit (97), *Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; gratia illa vana (98), *Quorum remisistis peccata, remittentur eis*; inanis sermo ille (99), *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*; sit denique ille falsus (100), *Salvos nos fecit per Lavacrum regenerationis*. Quin etiam, si ita libet, quia oravit pro nobis Christus, non oremus: quia ieiunavit, non ieiunemus: quia lachrymatus est, non ploremus. Colligunt enim arguti isti dialectici, quia obtulit semel Christus, nos non offeramus. Sicut ergo compatimur, ut passionis eius participes simus, ita etiam offerimus, ut oblationis ipsius partem capiamus. Nobis sane religio actiosa est, Lutheranis otiosa; qui nos feriatis volunt cessatione torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominum extrahunt radicem religionem, cum sacrificia, sacerdotes, caeterosque religionis administratos tollunt. Non ergo nos repetitis oblationibus Christi sacrificium testamur fuisse imbecillum, sed causam principalem, perfectamque fuisse, quae quantumvis licet sufficiens in se, & consummata sit, sine applicatione tamen causarum adiuvantium nihil efficit. Illud vero, *Vna oblatione consummavit in aeternum sanctificatos*, simile est, ut si dicerem, Deum una illustratione mundum in aeternum illustrasse. Id quod re vera fecit, quum solem quasi sempiternum lumen accendit. Alioqui quid alio loco apostolus iubet (1), *Ve emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei*? Certe Christi sanguis emundavit nos ab omni delicto, & tamen Paulus ait, *Mundemus nos*. Certe una oblatio Christus consummavit sanctificatos, & tamen Paulus monet, *Ve ipsi perficiamus sanctificationem in timore Dei*. Christus igitur mundat ac perficit, & nos quoque perficimus, ac mundamus: sed ille agit nobiscum, ut causa principalis, nos sub ille agimus ut causae adiuvantes. *Dei namque adiutores sumus* (2). Sed addunt illud, ubi peccata-

Tom. II.

Oo

to-

(97) Matth. ultim. (98) Ioann. 20. (99) Act. 2.
(100) Tit. 3. (1) 2. ad Corinth. 7. (2) 1. Cor. 3.

torum remissio est, iam non est oblatio pro peccato. Respondemus. Si remissio solum est ut in causa universalis, iam non est oblatio generalis quidem pro peccato: est tamen oblatio specialis, quæ vim illius ad efficiendum applicat. Quemadmodum si illustratio est mundi universalis, nulla alia generali est opus: non enim alio sole indigemus, alia luna, aliis stellis. Sed necesse est tamen illustrationes quotidie singulas aeris intervenire, si terra est diebus singulis illustranda. Addunt etiam, Post remissas per Christi sacramenta iniquitates, quorsum oblationes facimus pro peccato? Respondet, remissio iniquitatis duplex est: una perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quum non solum culpa, sed tota etiam pœna remittitur, de qua illa intelliguntur (3), *Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Beati* (4), *quorum remisse sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata.* Proiciet in profundum maris peccata nostra, Mich. 7. & cetera similia. Atque hæc per baptismum contingit omnibus baptizatis. Imperfectam vero illam dicimus, in qua vel culpa remittitur, sed non tota pœna, vel remittitur pœna, remissa iam culpa, de qua illud (5) accipimus, *Propter remissionem precedentium delictorum.* Et rursum (6), *In redemptionem earum pravationum, quæ erant sub priori testamento.* Antiquis porro patribus culpas ante Christi mortem fuisse remissas ambiguum non est: iuxta fidem quippe defuncti sunt testimonio fidei probati. Non esse autem perfecte remissas, confirmat Paulus, cum ait, Christum mortuum esse in remissionem precedentium delictorum. Quæ si plene Moyfi, Aaron, Davidi, ceterisque sub lege & natura sanctis condonata fuissent, nec illis esset ianua regni caelestis oclusa, nec loci inferi in custodiam deputati. Equis enim dicat, omnino resoluta crimina, quorum pœna luuntur in carcere? Davidi rursum homicidii, & adulterii scelera relaxata, quo tempore ad Nathan propheta vocem peccatum confessus est, & Nathan ipse idem, & auctor libri ecclesiastici testes sunt (7). At si plenam remissionem

per-

(3) *Esaï. 38.* (4) *Psal. 31.* (5) *Roman. 3.*(6) *Hebr. 9.* (7) *2. Reg. 12. Eccles. 47.*

percepisset, quorsum illa? *Dele iniquitatem meam; Amplius lava me ab iniquitate mea; Averte faciem tuam a peccatis meis,* &c. Certe hanc ampliorem, & pleniorrem indulgentiam, non prius a Domino impetravit, quam multis suppliciis in eo Dominus acerrime vindicasset. Itaque, si per Christi sacramenta plena cuiquam peccatorum remissio contigit, nos pro illiusmodi peccatis hostiam minime offerimus: ut siquis proxime recens baptisma susceperit: at si peccator non est perfectam remissionem consecutus, quod in sacramento penitentiae fere accidit, pro huius delictis sacrificium exhibemus, ut cui Deus subiratus etiamnum est, ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur sibi apostolus vult, cum minis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba, *Voluntarie peccantibus nobis iam non relinquitur pro peccatis hostia?* Nempe qui dicit, voluntarie peccantibus post acceptam notitiam veritatis nullam hostiam esse reliquam, is sine dubio significat, ignorantibus aliquam hostiam superesse, iis presertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccaverunt: quemadmodum Chrysoctomus ac Theophilactus argumentantur. Rem ergo apostolus verbis grandioribus exaggerat, atque, ut solet, terrorem exuperatione iniicit. Ostendit itaque, non quid clemens & misericors iudex interdum sua lenitate concedat, sed qua pœna is dignus sit, qui singulari baptismi beneficio suscepto, filium Dei conculcat, & sanguinem testamenti pollutum ducit, & spiritui gratiæ contumeliam facit. Indignus nimirum est, qui fuerit huiusmodi, cui Christus iterum crucifigatur. Toties autem nobis crucifigatur, toties immolatur, quoties eius crux nobis & mors ad peccati remissionem applicantur. Si de iustitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hostia iis, qui ex malitia peccant. Sin vero de misericordia Dei agitur, quæ omnem etiam sensum exuperat, non solum infirmis, & ignorantibus aliqua superest hostia, sed iis etiam, raro tamen, qui voluntarie peccaverunt post acceptam notitiam veritatis. Enimvero quod hæc apostoli oratio alta & exaggerata sit, illud primum argumentum est, quod statim subditur, *Terribilis autem quedam expectatio iudicis,* &c. Atque e vestigio, *Irritam quis faciens*

legem Moysi, &c. Et post pauca, *Rememoramini pristinos dies, &c.* Et tandem, *Nolite amittere confidentiam vestram, qua magnam habet remunerationem.* Illud deinde hoc confirmat maxime, quod in 6. cap. cum dixisset, *Impossibile est eos, &c.* ne existimaretur nulla esse rerum expectatio meliorum, quasi a desperatione ad spem revocare cupiens, *Confidimus, ait, de vobis dilectissimi meliora & viciniora saluti, tamen si ita loquimur.* Ex quo temperamento Hieronymus lib. adversus Iovinianum 2. colligit, apostolum Hebræos per exaggerationem territasse. Est & aliud responsum dignum (8), nisi me fallunt omnia, quod magnopere animadvertatur. Videlicet, hostia pro peccato duobus modis intelligi potest. Vno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quod enim peccati vox pro pœna peccati usurpetur, illa demonstrant (9), *Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et rursus (10), *Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Quo loco multorum peccatorum pœnas multa Dominus peccata vocat. Nam culpas ante fuisse remissas, qui superiores lachrymas consideraverit, is vocare in dubium non poterit. Et quæ dilexerat, & ingenuerat, ea certe culparum veniam fuerat consecuta. Sed cui in præsentia dicitur, *Remittuntur tibi peccata: vade in pace, ei plenissima indulgentia conceditur, omniumque pœnarum perfolutio.* In pœnis vero locum habet, ut maiori dilectioni maior remissio respondeat, minorique etiam minor: nam culpæ vel simul remittuntur omnes, vel nullæ. Machabæorum sententia vulgo etiam sermone teritur, *Sanciam & salubrem cogitationem esse pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata sine dubio appellavit. Simile est illud, *Peccata tua elemosynis redime* (11). Pœnas autem Daniel pecunia redimendas existimabat: nam culpas aut pœnitentia diluit, aut certe sine argento gratia resolvit. Atqui sive figurate nomen causæ ad effectum trans-

(8) De Pœnit. dist. 2. cap. Si enim. (9) Roman. 7.

(10) Luc. 7. (11) Dan. 4. Sine pretio remittitur culpa, non tamen sine dispositione.

feratur, sive remissio pœnæ ad integram remissionem culpæ pertineat, non valde interest quidem: tamen D. Thomas (12), atque Innocentius huiusmodi locutiones improprias esse testantur, quibus peccata deleri, detergi, ablui, remitti dicuntur, quia solvuntur pœnæ. Iam ergo, cum apostolus ait, nullam hostiam superesse pro peccato (13), pro culpa proprie intelligendus est. Cui sententiæ non est illa contraria, relinqui pœnitentiæ sacramentum, quod iudicium est, non sacrificium: relinqui etiam hostiam pro pœna, quæ improprie dicitur hostia pro peccato. Sed quaris, quid causæ plerisque antiquorum fuerit, ut baptismum hostiam appellaverint, ideoque dixerint, non superesse hostiam pro peccato, quia baptismus repeti non potest. Sane quia in baptismo Christo commorimur, & per hoc sacramentum applicatur nobis hostia crucis, ad plenam peccati remissionem: hinc illi baptisma translatitæ hostiam nuncuparunt, ac post baptisma semel acceptum nullam hostiam esse reliquam interpretati sunt: quia baptisma secundum non est. At in pœnitentiæ sacramento non applicatur mors Christi per modum hostiæ, sed per modum iudicii. Itaque quamvis pœnitentia post baptisma superfit, non proinde tamen hostia superest pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Quantum vero non confutatione eget, sed reprehensionem. Ecqua enim vel incitiam, vel imprudentiam est, ea adversum nos testimonia excitare, quæ a nobis faciunt maxime? Constat sane, eucharistici sacrificii partes quatuor esse (14): unam consecrationem corporis & sanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, postremam consumptionem. His quippe quatuor partibus nostrum sacrificium redintegrari, con-

Resp. ad 4.

(12) 4. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæst. 2. (13) Sermo est de mortalibus, quæ simpliciter, & quasi per antonomasiam peccata dicuntur. Nam venialia hoc penitus sacrificio delentur. de consecr. dist. 2. cap. Iteratur, & cap. Virum. (14) Probabilissimum est, specierum quoque mixtionem ad sacrificii integritatem attingere. Nam ab apostolis ecclesiæ traditum, ambiguum non est.

confici, absolvi, qui negaverit, nihil illum de ratione perfecti sacrificii didicisse, nihil quæsisse, nihil scire convincam. Consecrationem porro atque oblationem cum gratiarum actione coniunctam ex evangelio colligi, ostendimus paulo ante: fractio autem apertissime traditur. In eo discrimen est, quod Lutherani in fractione nihil mysticum esse arbitrantur, sed solam panis distributionem, nempe, ut sua cuique portio contingat: at ecclesia sancta (15) quum hostiam frangit, dominici corporis in cruce fractionem significando, Christi hostiam commemorat, quemadmodum Christus ipse est, & verbo, & exemplo commemorandam tradidit. Quod vero ad plenam huius sacrificii rationem consumptio specierum attineat, concilium Toletanum duodecimum testatur (16), inquit, *Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur?* Augustinus insuper, in libro sententiarum Prosperi consentit (17), dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, dominici corporis immolationem, eiusque sanguinis effusionem designari. Spectat ergo ad perfectam significationem sacrificii consumptio specierum. Quæ causa catholice perpetua fuit, ut dum sacerdos species sumit, non edere illum dicant, edat licet, sed consummere. Vt intelligamus, in missa potius haberi rationem consumptionis, quam manducationis, magisque sacrificium spectari, quam cœnam. Quod Lutherani sentientes negaverunt, Christum corpus suum, sanguinemque sumpsisse, ne consumpsisse, & sacrificasse probaretur. Verum ratio primum convivii hoc exigit, ut cibi communionem, & consociationem habeat: aliqui qui ad cœnam invitat, is non convictor esset, sed conditor, instructorque convivii. Atque accubationem epularem amicorum, tamenti melius nostri convivium, bene tamen Græci, tum comotationem, tum concœnationem vocant: ut qui vocat ad cœnam, nec concœnator ipse & compotator est, non solum non urbanum convivium ineat, sed ne convivium quidem. Deinde, ut Chrysofostomus argumentatur,

(15) De consec. dist. 2. quum frangitur. (16) De consec. dist. 2. cap. Relatum. (17) De consec. dist. 2. quum frangitur.

ne discipuli horrerent carnem, & sanguinem, necesse erat, ut Christus prior ipse degustaret. Christus certe quod se videbant facere, id ut facerent iussit apostolis. Intellexit autem semper ecclesia sacerdotibus iniunctum esse ut sumerent: sumpsit ergo & Christus, nisi sacerdos omnibus suis numeris absolutus, non absolutum, sed inchoatum sacrificium fecerit. Nec me fugit, D. Thomam (18) aliquando, ut videtur quidem, docuisse sacrificium ante fractionem hostiæ esse peractum, sumptionemque spectare proprie ad sacramentum, oblationem vero ad sacrificium. Et rursus asserere (19), fractionem hostiæ non ita esse necessariam, ut, si omittatur, sacrificium maneat imperfectum: quod videlicet huius rei significatio, non ad corpus Christi verum, sed ad mysticum referatur: non ergo fractio in partibus sacrificii numeranda est. Quod autem sacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento sit, sacerdotem statim a consecratione illa verba dicere, *Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram*, &c. Iam ergo nondum fracta hostia, & oblatio est, & sacrificium. Verum qui Divum Thomam nobis obiicit, id ille agit, ut & secum ipse Thomas (20) & cum vera sacrificii ratione pugnet. Eius enim in secunda secunda verba non obscura sunt, sacrificium proprie dici, cum circa res oblatas aliquid sit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, ut quum panis frangitur, & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes esse, non autem sacrificium, quia nihil sacrum circa eas fiebat. Hostiam igitur aliquando ante fractionem, non solum D. Thomas, sed etiam ecclesia vocat eo more, quo rem instantem & proximam quasi præsentem nominamus. Sic Cicero præbere, ait, hostias ad sacrificium. Vbi animal sacrificandum hostiam appellat. Quin & in Levitico, & in aliis quoque plerisque locis holocaustum, hostia, ac sacrificium ab eo, quod proxime futurum est, nomen accipiunt. Sed & panem ipsum ante consecrationem hostiam vulgo appellamus, a qua appellatione ne Divus

(18) 3. part. quest. 83. art. 4. (19) Artic. 6. 6.
(20) Quest. 85. 3. 3.

vis quidem Thomas abhorret. Sacerdos porro ante consecrationem dicit se offerre *sancta sacrificia illibata*, &c. Quis autem Theologus tam insigniter stultus fuit, ut peractum sacrificium ante hostiam consecratam existimaverit? Atque ut de occulto, & interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, externum certe & mysticum sola oblatione non constat. Cum itaque circa species ante fractionem nihil sit a sacrificio factum, ne sacrificium quidem peractum est. Item, cum symbolis rerum, Christo instituyente, debeamus mortem ipsius agere, si verum & perfectum nostrum sacrificium est, eiusque victimæ absolutum exemplar, quam Christus in cruce præbuit: nullum autem sit rerum symbolum ante quam species frangantur, misceantur, consumentur: certissimum accipere argumentum possumus, ante fractionem nondum esse expletum sacrificium. Manet igitur, non consecrationem modo, & oblationem, verum & fractionem quoque ac consumptionem ad integritatem externi sacrificii pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento, indicioque patefacta est, sed gravi, constantique ratione: præterquamquod ab apostolis has nos sacrificii partes accepisse, promptissimum est ostendere: nam Christum tradidisse, satis supra est a me demonstratum. Vt Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: siquidem quartum hoc, quod modo diluimus, improbabile est. Improbabile esse dico, Lucæ, Paulique testimoniis uti, ut ecclesiæ sacrificium explo-datur. Nam ratio ea quæ adiungitur, captiosa est, & verisimilitudine fallere imperitos potest. Primum autem qui Lutheranis responderet, Christum in cæna sacrificium non pro peccato quidem, sed gratiarum tamen actionis obtulisse, hic non ab illis facile eluderetur. Eius enim rei probabilem rationem redderet, quod cum sacrificii cruenti dies instaret iam plane, aut certe iam appropinquaret hora, non oportebat, hostiam in cæna pro peccato mysticam exhibere, cum impenderet generalis hostia illa, in qua patri complacuit omnia peccata resolvi. Quanquam & sanguinem circumcisionis pro nobis Christus obtulit, & ieiunavit, flevitque pro nobis: nec tamen remissio ea peccati secuta est, quæ a cruce tandem expectanda erat. Quemadmodum enim martyrii plena

na efficacia non in qualibet sanguinis effusione est, sed in ea demum, in qua martyrium consummatur, quamvis sanguinem suum Deo statim a principio martyr obtulerit: sic passionis Christi perpetuæ vis illa absoluta & perfecta non in initio, aut medio, sed in fine fuit. Deinde mysticæ oblationis effectus non is est, quem falso existimant Lutherani nos credere, nempe ut omnes culpas, penaque resolvat. Quæ de re paulo post dicturi sumus. Alia enim efficientia hostiæ illius est, quam Christus palam mastravit in cruce: alia illius, quam sub speciebus definitis mystice præbuit in cæna. Illa generalis est, sicut diximus, nec per sacrificium modo, sed per omnia sigillatim sacramenta ad effecta longe diversa applicatur. Hæc peculiaris efficientia est, & sub speciebus certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obtulit ergo Christus hostiam in cæna, tum pro culpa veniali, tum pro pœna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Qui in peccato solvendo sacrificii peculiaris effectus est. Hunc vero habuit in cæna sanguis oblatus: nam in cruce vim remissionis habuit generalem. Sed quoniam, ut modo dixi, hanc rem sumus in confutatione sequentium argumentorum suus explicaturi, pergamus ordine refellere argumenta quæ restant.

Quinto vero argumento refutando Roffensis episcopus, Resp. ad calicem, ait, novum testamentum ideo dici, quia novi testamenti confirmatio est. Quem vocis usum ut probare testimonio non queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex testamento obvenit, interdum accipi: ut in epistola ad Hebræos, cap. 7. *Melioris testamenti sponsor factus est Iesus*. Sic enim promissionis vocabulum pro re, quæ promittitur, scripturæ auctores usurpant: ad Hebræos 6. *Imitatores eorum qui fide & patientia hereditabant promissiones*, ad Hebræos 9. *Repromissionem accipiant æterna hereditatis*, & Act. 1. *Expectarent promissionem patris*. Si ergo promissio pro re promissa accipitur, & testamentum Luthe-ro ipsi quoque promissio est: nihil mirum si pro re ipsa, quæ testamento est relicta, usurpetur. At prima res, eademque potissima, quam nobis in testamento suo legavit Christus, fuit sanguis. Quid igitur obstat, cur rem, quam beneficium

testatoris habuerim, non ego in funus eius exequiasque rependam? Quid inquam, obstat, cur quod de manu morientis accepimus, non id nos viventi illi reddamus? Nisi illud frustra, atque importune repetimus, *Tua sunt, Domine, omnia: & quæ de tua manu suscepimus, reddimus tibi.* Quod autem calix improprie dicatur testamentum, manifestum est. Sive enim, ut Innocentio placet (21), testamentum promissio est: sive, ut Vlpianus vere sentit, sententia est voluntatis iusta de eo, quod post mortem fieri voluerimus: omnino liquet, calicem, nec promissionem proprie, nec sententiam esse, sed rem, quæ testatoris promissione, voluntatque sententia relinquatur. Hanc vero nos hostiam præbere ad sacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hæcenus.

Resp. ad
6.

Iam argumento sexto quid attinet respondere, nisi eadem velim, quæ supra dixi, verba repetere? Colligunt enim acuti scilicet dialectici, si eucharistia exemplar & imago est, non esse illam vere ac proprie sacrificium. Quæ sane collectio perridicula est. Quid enim stultius dici potest, quam legis veteris hostias sacrificia non fuisse, quod verorum exemplaria fuerint? Innocentius porro tertius quosdam merito irridet (22), qui putarint, in sacramento non esse corporis Christi, & sanguinis veritatem: ex eo quod scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, mysterium, imaginem, figuram, & exemplum esse. Quorum errorem Pontifex doctè, graviterque refellit: si enim, quia figura est, sacramentum altaris veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi veritas est credenda: siquidem eas similitudinem, & imaginem esse apostolus tradit, ac Petrus quoque scribit Christum exemplum nobis in sua passione reliquisse. Nihil igitur obstat, cur non in externo sacrificio forma sit, species, imago, & exemplar sacrificii crucis: in sanguine vero, & corpore, quæ sunt res intus inclusa, eiusdem sacrificii exilat veritas. Sed quoniam in cruce, quod
alias

(21) Cap. cum Martha, de celebrat. Miss.

(22) Cap. cum Martha, de celebrat. Miss.

alias diximus, palam, & sine mysterio hostia cruenta fuit, in altari occulte, & mystice abscondita: ne eodem modo, quo Christus, sacrificare putaremur, rectè cum suo Chrysofomo Theophilactus admonuit, nos non immolare Christum, quemadmodum se ipse in cruce immolavit, sed potius illam crucis hostiam commemorare. Verum quia commemoratio nostra otiosa, & umbratilis non est, sed efficit quod significat: quanquam non Christum occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, Christi tamen mortem applicamus, ceu nunc facta sit. Applicamus autem non fide sola, aut solis verbis, sed etiam symbolis. Post illa namque verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, non ait Dominus, *Hoc credite*, non, *Hoc dicite*, sed, *Hoc facite in meam commemorationem.* Quæ causa, nisi me fallit animus, apostolo fuit, ut veteris legis symbola, quoniam vacua erant, umbras appellaret, non ipsas imagines rerum. Nam evangelium ipsas rerum imagines quasi vivas continet, non ad significationem modo, sed ad efficientiam. Ut baptismus imago est spiritualis ablutionis, quæ per Christi sanguinem facta in cruce est, sed habet tamen res ita coniunctas, ac si Christus ipse nunc pro baptizato sanguinem funderet. Quocirca & allquando idem ausus est dicere, in singulis baptizatis Christum crucifigi: non illa solum loquendi forma, qua Ioannes evangelista scripsit, agnum occisum esse ab origine mundi, sed ita potius, ut ad effectum idem profusus sit, ac si Christus vere nunc pro his, qui baptismum suscipiunt, crucifigeretur. Nec vero existimo, quom Paulus legem dixit umbram habere futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, de significatu disceptasse, quod plerique interpretati sunt, ut umbra signum obscurum, & imperfectum, imago rei expressum, perfectumque signum intelligatur. Quæ ut vera esse non inficior, ita a præcipuo apostoli instituto esse aliena iudico. Id quod ex verbis eiusdem apostoli manifeste conficitur. Ait enim, *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indefinenter, nunquam potest accedentes perfectus facere, &c.* Quia igitur hostiæ illæ vim efficiendi non habebant, ideo legem umbram habere dixit futurorum in lege gratiæ bonorum. Vm-
bra

bra quippe ignis non id efficit, quod ignis, nec umbra hominis idem præstat, atque homo: neque enim in agendo quicquam aut imbecillius umbra, aut inanius est. Sacramenta vero, & sacrificium nostrum imagines rerum sunt, non pictæ vel umbratiles, inanefque ad efficiendum & imbecillæ, sed cum ad vivum rerum ipsarum expressæ, tum, si ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipsæ vivæ, quarum imagines sunt: tanta Christi & evangelii potentia est, ut eandem vim penitus symbolis, imaginibusque tribuerit, quam res ipsæ haberent, si quum earum commemoratio sit, vere parerentur. Sed in sexti argumenti reprehensione multum temporis insumpsi. Nihil enim responione opus erat: sed ut loca eadem diligenter isti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim plane reperirent, auctores sanctos & verum in ecclesia corporis ac sanguinis Christi sacrificium, & verissimum quoque exemplar affirmare: alterum in externa forma & figura: alterum in re, quæ inclusa atque abdita in mysterio latet occulto. Quanquam Euthimius ante consecrationem exemplar interpretatur: post consecrationem autem sacrificii veritatem. In quem etiam modum Basilium exponit Damascenus 4. lib. cap. 14.

Resp. ad
7.

In septimo argumento existimant homines parum in Theologia exerciti, actus nostros nostræ redemptionis, sanctificationis, ablutionis nullo modo causas esse. Quæ si vera essent, illa omnia essent falsa, *Omnis* (23) *qui habet hanc spem sanctificat se.* Item (24), *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & Spiritus, perscipientes sanctificationem in timore Dei.* Item (24), *Peccata tua elemosynis redime.* Item (26), *Per misericordiam & fidem purgantur peccata.* Item (27), *Misericordia & veritate redimuntur iniquitas, & cetera id genus, quæ in literis literis passim occurrunt.* Neque ex his, quemadmodum isti falso iudicant, quicquam de Christi in nos gratia merito, vi & redemptione detrahatur, quin gratiæ Dei, & Christi multo magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura

(23) 1. Ioann. 3. (24) 2. Cor. 7. (25) Dan. 4.
(26) Proverb. 15. (27) Proverb. 16.

tura, ut gratiæ vis manifestius eluceat. Res universas ad suam quamque finem vi quadam ingenii moveri, philosophis omnibus exploratum est. Sic igni, ut ad locum naturæ suæ congruentem ascenderet, levitatem indidit procreator ille mundi Deus: ut vero calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conveniens, impertiit calorem. Id quod in reliquis promptum est cernere, quæ sic a principio & forma interiore moventur, ut non solum non repugnent, sed agi sponte videantur. Animalia porro, non modo hanc inclinationem, & formam a natura habent, verum ipsa etiam se movent actionibus quibusdam suis, & ad quarendum sibi consentiens bonum, & ad propulsanda adversantia mala. Quæ res præcipuè in hominibus illustrior apparet, qui quoniam non aguntur, ut servi, sed libere potius agunt, ut dominis ratione eligunt mediâ, & se ipsi cient, ut per talia media fines propósitos consequantur. Nec idcirco tamen aut primæ causæ virtus minor est, aut potestas infirmior: imo hoc uberior & maior, quod attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Ecqua enim vis ea fortior esse potuit, quæ adeo suaves & congruentes impetus in rerum natura posuit, ut eas nulla vi quidem illata moveat, sed vehementissime moveat tamen? Quæ Dei virtus eximia, insignisque suavitas multo latius in gratuitis effectis, quam in naturalibus se effundit. Non enim solum vitales operationes, quæ supra naturam sunt, in se edit mortalisis homo per gratiæ formam, & virtutes, sed ad vitam ipsam capiendam sua se actione parat, & vivendi sibi causa est. Queniam admodum enim, si materia dispositiones, quibus ad suscipiendam formam ignis præparatur, ipsa in se faceret, eandem sibi causa esset effectrix, ut a forma illa informaretur: sic, quoniam præparationes vivificantis gratiæ homo in se efficit, ipse in sui generatione Dei adiutor existit. Qua in re, ut dixi, suavior & effusior gratia, quam natura est. Vitam namque a natura datam curare ac tueri ipse valeas, salutem quaerere, morbos pellere adversos, tum externis quibusdam medicamentis adhibitis, tum animæ viribus interius excitatis. At vitæ causa tibi esse non poteris, sed aliunde eam accipis, nulla interveniente operatione tua, dispositione tua nul-

nulla. Dispositio quippe omnis, qua ad animam corpus aptatur, a patre generante editur, a filio genito nullo modo. In natiuitate vero spirituali is ipse, qui nascitur, non solum principium est, ut post aegritudinem sanus sit: verum etiam, ut postquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantius habeat. Præclare itaque dictum illud est, atque ad Philosophiæ rationem apte, *Iustus ex fide sua vivet*. Ex quo Hieronymus colligit, hominem sibi esse viuificationis suæ causam. Nempe actus fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus utitur ad animum viuificandum, homo ipse in se facit, gratuito quamvis & supernaturali auxilio permotus. Ne certes, quasi actus nostri gratiæ, remissionisque culpæ causæ efficientes sint: cum nihil aliud quam disponant animum, ut gratiam Dei, iustitiamque recipiat. Quemadmodum calor præparatio est, quæ ligni materiam afficiat, ut & formam ignis capiat & naturam. Sed sicut homo alteri homini non est causa animæ rationalis, sed causa tamen est, ut per rationalem animam vivat; sic homo licet causa gratiæ non sit, causa tamen sibi est ut per gratiam vivat. Cuius sententiæ illa iam consecutaria sunt (28), *Animas vestras castigantes*. Item (29), *Ablue a malitia cor tuum*. Item, *Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificationum, & ad omne opus bonum paratum* (30). Ac vasa hæc quidem Deus ipse fecit in honorem, & præparavit in gloriam. Sed si non a voluntate nostra purgatio animæ nostræ fieret, ut Damascenus argumentatur (31), non utique dixisset Paulus, *Si quis emundauerit se*, &c. Verum hæc subtilius fortasse differuntur, quam ut ea Lutherani omnis omnino Philosophiæ ignari possint agnoscere. Illud breviter intelligant, nos in salutis nostræ opere, sanctificatione, purgatione, curatione Dei adiutores esse. *In die*, inquit (32), *salutis adiuui te*: Ac rursum (33), *Gratia Dei mecum*. Nam de peccatorum redemptione quæstio est multo facilior. Ea nempe voce aliquando per

(28) *Prima Petr. 1.* (29) *Hierem. 4.* (30) *2. Tim. 2.*
 (31) *Libr. 4. cap. 20. Vide Chrysof. hom. 42. ad pop. Antio.*
 (32) *2. Cor. 6.* (33) *1. Cor. 15.*

perfolutionem pœnarum scriptura significat, quæ post culpam remissam manent. Has autem non modo Christus per sacramenta sua, sed nos etiam ieiuniis nostris, elemosynisque resolvimus. Pretia itaque Deo constituta, quum pro pœnis debitis enumeramus, ac pendimus, tunc peccata nostra redimimus. Nec vero pretium hoc æquale natura nostra, sed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis grauiiores pœnas, tum pro pœnis grauiorem posset compensationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit lege clementiæ, & misericordiæ quidem, sed æquitate iustitiæque permixtæ. Quod si ad peccatorum redemptionem pretia hæc, nostra licet, momenti alicuius sunt tamen, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium iustus æstimator est: quanto verius & iustius nostras ipsi iniquitates redimemus, Christi corpus & sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, iustitia & redemptio. Ac tametsi redemptor noster unus est ille: sed quia nobis tamen, nostrisque actionibus utitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in hac parte nos iuamus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, sed augetur, qui non naturæ diuinæ modo, verum diuinæ operationis socios nos etiam fecerit & confortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ, laborisque consumpsimus: præsertim cum proxime quædam horum simus adhuc latius explicaturi.

In octauo enim argumento ridiculi citharedi chorda semper oberrant eadem, cum causas Deo adiutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ stultitia cuiusmodi sit, exemplo naturæ demonstrare possumus. Fuerunt quidam usque adeo naturalis sapientiæ imperiti, ut opinarentur causas secundas (sic enim appellant Physici) nihil omnino ex se agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præsentiam causarum quæ secundæ proximæque dicuntur, per se ipsum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis stultissimorum hominum e schola Philosophiæ non modo sibilis, sed etiam conuicio explosa est. Verum quod isti in natura, idem in his, quæ supra naturam sunt, Lutherani peccant, quum soli Deo redemptionem tribuentes, causas adiutrices excipiunt, quasi blasphemiam

Resp. ad
8.

nia sit, quod in natura sapientissimi quique dixere, id nos in gratia dicere: nempe causas esse adiuvantes & proximas, quibus prima & principalis utatur, ut res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eo preclarior extat, atque eminent, quo magis se homini confert, cum illoque communicat, non modo ut sit, sed ut causa etiam sit, quæ, vi licet accepta divinitas, vere efficiat tamen, & Deum quoque ipsum in rebus faciendis adiuvet. Nam & apostolus non dubitavit scribere (34), Dei nos adiutores esse dispensatoresque & ministros mysteriorum eius. Item, se plantasse, & ut sapientem architectum fundamentum posuisse, ac filios per evangelium in Christo genuisse. Vt illa prætereamus (35), *Baptizantes eos in nomine patris, &c.* (36) *Quæcunque solveritis super terram, &c.* *Quorum remisistis peccata, &c.* (37) Ex quibus (38) Constantiensis synodus aperte confecit, sacerdotem vere absolovere, vere consecrere. Quæ si certissima sunt, ut sunt sane, nihil necesse est, quod Albertus Pighius facit, sacrificium operationem nostram esse negare. Multo enim doctus Divus Thomas asseruit, quem locum breviter pertrinxit paulo ante, sacrificium oblationem esse & eius actum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. Nostra igitur est operatio, non inficior equidem. Sed duplices sunt operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine reddimus, & quæ nostra gratia meritique nituntur, ut elemosyna & ieiunium. Alteræ vero sunt, quæ non a nobis efficacitatem habent, sed prorsus a Christo, ut baptisimus & absolutio sacerdotis in penitentia sacramento. Quia enim sacerdos non in suo, sed in nomine Christi baptizat & absolvit, istiusmodi actiones, in quibus purum nudumque ministerium est, non a ministro vini accipiunt, sed a Christo, cuius revera magis dicuntur esse, quam nostræ. Nam ille est, qui baptizat: ille est, qui absolvit. Quocirca, sive iustus administrator sit, sive iniustus, ad effectum sacramenti nihil omnino interest. Sicut refert etiam nihil, qui ignem accendit & ad.

(34) 1. Corinth. 2. & 3. (35) Matth. ult. (36) Matth. 18.
 (37) Ioann. 20. (38) Vide Ambr. lib. 1. de penit. cap. 2.
 Novatus enim aciebat se Domino deferre honorem, cum soli remittendorum criminum potestatem tribuebat.

ad exultionem admovet, frigidus, an calidus ille sit. Tantum quippe calor impertiet, non quantum habet ipse, sed quantum habet ignis admotus. Priores igitur operationes nostræ non conferunt aliis peccati remissionem ex opere operato, id est, ex vi rei factæ: sed quemcunque effectum sortiuntur, ex merito cum nostro sortiuntur. At posterioris generis operationes ex se possunt peccata remittere, quia, ut diximus, Christi sunt potius, quam nostræ. Ita si semel nos Christi sacramenta conscimus, eaque aliis admovemus; ex vi rerum effectarum & aliorum culpas pœnaque resolvimus; & gratiam Christi impartimur, non nostram. Sacrificium porro altaris, quod primo argumento refutando explicui, in posteriore operationum genere includitur. Non enim suo nomine sacerdos hostiam præbet, sed Christi: nec suum meritum & gratiam Deo repræsentat, sed Christi, nec suum offert sanguinem sed Christi. Quemadmodum autem si ignem faceret, & ad comburendum adiungeret, ignis effectiorem induceret: sic cum sanguinem Christi in altari conficiat, eundemque sua oblatione applicet, sanguinis Christi efficientiam asfert. Quo fit, ut nec sacrificii huius effectus aut a bono ministro maior sit, aut a malo minor, nec sacerdotis iniquitas effectum huius impediatur sacrificii, quemadmodum Innocentius libro 3. de sacro altar. myster. cap. 5. testatur. Non est autem dogma hoc nuper inventum: nam auctororum etiam veterum libris pervulgatum est. Id Gregorius tradit 1. quest. 1. *Multis*. Augustinus de consecr. dist. 2. *Vtrum*. Hieronym. adver. Lucif. Chrysostomus hom. secundâ in secundam ad Timoth. epist. cuius verba libuit subscribere. *Sacra*, inquit, *oblatio*, sive *Petrus*, sive *Paulus*, sive cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo conscium. Nihil habet ista quam illa minus. Cur id? Quia non hæc sanctificant homines, sed Christus, qui ante sacrificaverat. Qui autem hæc illa minus habere putat, ignorat Christum esse, qui vivit etiam adest atque operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo Philosophiæ apertius exponemus. Docent sane Philosophi causas administras non eodem modo esse omnes. Quædam enim non agunt, nisi qualitatem similem a principali causa receperint. Vt aer non illuminat oculos, nisi sol lumen cum eo communicaverit: aqua

non calefacit, nisi prius ab igne calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel maior, vel minor est, quo forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuvanti cause communitata. Qua etiam forma & virtute si caruerit, nihil penitus aget, ut aer sine lumina, sine calore aqua, &c. Aliæ sunt cause adiutrices, quæ vim principalium causarum applicant, ut is qui admovet ignem ad stipulam vel lignum. In quo genere actionis non facit diversos effectus diversa applicantium qualitas, modo ignis idem applicetur. Ministri autem & sacramenti & sacrificii Christiani sunt cause secundi generis. Non enim per sanctitatem participatam reliquos ipsi sanctificant, nec mundant alios, quia prius a Christo ipsi mandati sunt. Sed qualescunque sint, si Christi aut sacramentum exhibent, aut præbent sacrificium, eundem Christi sanguinem & merita adiungunt.

Irenæus vero primum non de solo altaris sacrificio loquitur, sed de cæteris quoque oblationibus, quæ figurate sacrificia dicuntur. Id quod facile apparet, quoniam Pauli testimonium ad Philipenses excitat, ubi de eleemosynis sermo fit. Illud etiam refert, *Respexit Deus ad Abel & ad munera eius*. Et item illud, *si offers munus tuum ad altare, &c.* Deinde Irenæus sermonem aperte facit de sacrificio in ordine ad offerentem. At ne hostia quidem altaris eum, qui offert, purificat, si ipse nequam & impurus est. Quin magis ex oblatione sacrilega inquinatur. Unde & ait (39), quod si quis timorem Dei non habeat, nequaquam per id, quod recte foris oblatum est sacrificium, ad se ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea sacrificium altaris non solum ministris est, sed ecclesiæ totius. Ita licet sacerdoti malo offerenti non profit, sed noceat: at ei, pro quo offertur, utile est non sacerdotis merito, sed ecclesiæ. Quam rem exposuit Irenæus eo etiam capite in hæc verba: *Quia igitur cum simplicitate ecclesia offert, iuste munus eius purum sacrificium deputatum est. Cum vero in ecclesia Dei caput etiam includatur, quod est Christus, consequens sit, non oportere, ut san-*

ctitas sacerdotis ministrantis sanctificet sacrificium, quod & per se sanctum est, & ab impolluto sacerdote oblatum. Idem quippe est, & sacerdos, & sacrificium Christus Iesus. Cum ergo argumentum illud, quod istis firmissimum & gravissimum videbatur, respondentis omni luce clarioribus quoque refellerim, qualia obscuro erant argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla est, ad contradicendum est profecto imbecilla.

Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. *Respon.* In remissione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio ad 9.
culpæ, & resolutio pœnæ. Atque illa quidem vel per propriam fidem & charitatem contingit hominibus, vel per fidei sacramentum: hæc vero per fidem etiam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempe societas fratrum fidelium penas communes per amicitiam facit: quam rem probare, alterius loci ac temporis est. Multo vero magis hanc pœnæ relaxationem vir iustus a Christi passione participat: Christi autem passio per sacrificium altaris non solum commemoratur, sed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam pœnam, & quia sacerdotis ipsius opus meritum est, quod ille ad solvendam pœnam proximo suo benigne ac liberaliter impartitur; & quia ecclesiæ atque adeo Christi sacrificium est: quem effectum sacrificio ex opere operato attribuimus: nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare si sacerdos probus est, & suam operam & satisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, ut modo dicebam, illius commodis & utilitati servit: fin est improbus, una est utilitas sacrificii, quæ ab ecclesiâ & Christo offerente proficiscitur, quam omnino minister sacrilegus non intercipit. Sicut ne eleemosynæ quidem fructum Domino admittit servus, qui eam distribuit, detestabilis.

In huius autem confirmatione argumenti vis sacrificii in peccato remittendo queritur, culpas ne remittat, an pœnas, an utraque potius, & culpas & pœnas? De qua re tres video sententias ferri, quarum nullam probō. Vnam, ut oblatio sacra culpas etiam mortales remittere possit, atque adeo gratiam conferre. Alteram, quæ in remissione peccati nullam vim sacrificio tribuit nisi ad impetrandum: quomodo eleemosyna ab omni peccato & a morte liberat, quia orationis loco apud Deum

Deum est, per quam ea bona impetramus. Id quod ecclesiasticus exponit inquit: *Conclude elemosynam in sinu pauperis, & haec pro te exorabit ab omni malo.* Ne ideo tamen sacrificium propitiatorium esse negant. Quoniam & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidisse dicitur, quem suis precibus placavit. Per hanc igitur viam & rationem hoc sacrificium non poenas solum auunt, sed culpas etiam omnes veniales mortalesque remittere. Tertia sententia est, quae sacrificium ex opere operato in poenas valere dicat, in culpas nullo modo. Satisfactionem itaque in altaris hostia esse & exolutionem poenae, non expiationem & remissionem culpae. Ad hunc enim effectum sacramenta parata esse, ad illum vero esse institutum sacrificium.

Sane qui primam illam opinionem induerunt, hi eisdem argumentis utuntur, quae nos attigimus, quod Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc sacrificio deleri: Athanasius, Cyprianus, & Damascenus affirmant omnes sordes expiari: Chryseostomus & Theophilactus non obscure docent, esse remissionem peccatorum. Quod si ex verbis illis, *quorum remisistis peccata*, &c. colligunt Theologi, ministros posse & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Praesertim cum peccata proprie vocentur culpa: reatus vero poenae non nisi per tropum, quo effectus significatur nomine causa. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil absurdum est in proprio sermone.

Rursum sancti patres docere, sacrificium hoc crimina abluere, sordesque detergere. Qui autem abluit & detergit sordes, is maculam tollit: non ergo solas poenas haec hostia resolvit, sed culpas quoque, in quibus maculam intelligimus. Remissa enim culpa, manet poena, non macula. Adde quod sanguis Christi mystice hic funditur in remissionem peccatorum, quemadmodum nos ipsa forma consecrationis instituit: at sanguinis Christi pro culpis etiam effusus est, non pro poenis tantum. Vtraque ergo hoc sacrificium solvit. Postremo, cum idem Christus patri offeratur in altari, qui se patri offert in caelo, sicut oblatio, quam sancta sanctorum ingressus patri exhibet, mortales etiam culpas remittit: ita & ea, quae in altari sunt, culpas remittit & poenas. Nec

Nec secunda opinatio praesidiis suis destituta est. Quoniam post oblatum sacrificium pro peccato, ut fideles intelligerent vim orationis in hostia ad illud delendum esse, ecclesia his verbis deprecatur: *Sit hoc sacrificium intercessio salutaris ad veniam, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum, sit remissio omnium peccatorum.* Atque Divus Thomas in quarto, distinctione duodecima, quaestione secunda, articulo secundo, quaestiuicula secunda, cum in primo argumento obiecisset illud, *Sit ablutio scelerum*, &c. respondit, huiusmodi locutiones esse improprias. Dicitur enim hoc sacramentum scelera abluere, quia ipsa impedit, contra ipsa robur ministrando. Et ad quartum, *Eucharistia*, ait, *in quantum non sacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non praecigit vitam spirituales in actu: & ideo si eos dispositos inveniat, eis gratiam obtinet virtute veri sacrificii, a quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed in quantum gratiam contritionis eis impetrat.* Haec tenet Divus Thomas.

Tertia demum opinio (si opiniones tamen istas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum sensu pugnare) quoniam in hostiae huius efficacia peccata mortalia nescit a venialibus fecernere, ne utraque concedat per sacrificium remitti, ad poenas utrorumque necessario confugiendum putat, quae est his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, ut dixi, nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui uno ore animoque dissentunt. Nam si culpa mortales per sacrificium solverentur, poenitentiae sacramentum non esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos eas semel oblato sacrificio delester, non esset opus eandem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus, qui non abundat in superfluis, duo externa signa proxime ad eundem effectum institueret. Constat autem poenitentiae sacramentum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quod si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indiscriminatim ad culpa remissionem abuteremur. Hanc cum adeo facile sacrificium exhiberet, poenitentiae disciplina penitus eluderetur, quoniam sacrificium offerre, remedium est cuique vel promptissimum. Quid?